

СТАНОВИЩЕ

от д-р **Йордан Стоянов Дойков** – доцент в **Нов Български университет**

(н. ст., име, презиме, фамилия – акад. дл. във висшето училище или научна организация)

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „**доктор**“

по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки

професионално направление 3.3. Политически науки

докторска програма Политически науки

Автор: Наталия Красимилова Цветанова - Чилингирова

Тема: „Силата и теориите за нея след студената война“

Научен ръководител: проф. д.н. Румен Иванов Кънчев – ПУ „Паисий Хилендарски“

(акад. дл., н. ст., име, презиме, фамилия – висше училище или научна организация)

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

С Решение на катедрения съвет на катедра „Политически науки и национална сигурност“ на ПУ „Паисий Хилендарски“ съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Силата и теориите за нея след студената война ” за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.3. Политически науки, докторска програма Политически науки. Автор на дисертационния труд е Наталия Красимилова Цветанова - Чилингирова – докторант в задочна форма на обучение към катедра „Политически науки и национална сигурност“, Факултет по икономически и социални науки, с научен ръководител проф. д.н. Румен Иванов Кънчев от ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представеният от Наталия Цветанова - Чилингирова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл. 36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за откриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- протокол № 117/09.01.2025 г. от катедрения съвет, свързан с предварително обсъждане на дисертационния труд, с докладване на готовността за откриване на процедурата и избор на научно жури;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;

- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за спазване на минималните изисквания за присъждане на ОНС „доктор“;
- становище на научния ръководител относно готовност за предварително обсъждане.

Докторантката е приложила дисертационен труд, заедно с 3 броя научни публикации по темата на дисертационния труд – 1 статия и 2 доклада.

От представената автобиография е видно, че Наталия Цветанова - Чилингирова притежава необходимата образователна квалификация в академичната сфера.

2. Актуалност на тематиката

Областта и темата на дисертационния труд са несъмнено актуални в научен и научно-приложен план. Съгласявам се с авторската теза, че силата е „актуален проблем в полето на международните отношения и външната политика“ Това е емпирична фактичност. Силата е природен и социален феномен и е константа на живота. Разбира се, има фундаментално различие между силата в едната и другата среда на проявление. Несъмнено в социалният свят и в измеренията на международните отношения тя е фактор, представляващ тяхната детерминираща ос. Именно в социалния свят, силата е компонент на властта като тоталност. Поради това, в политически смисъл, силата представлява тотално елиминиране на възможностите за действие пред субекта, когато той е лишен от избор и е третиран като физически или биологичен обект. Полето на международните отношения се подчинява на този инструментален императив. Ето защо не е вярна констатацията на докторантката, че „в контекста на събитията от последните години темата за силата заема значимо място в съвременните научни дискусии, което я прави актуален проблем...“

3. Познаване на проблема

В дисертационното изследване Наталия Цветанова - Чилингирова прави обстоен литературен обзор, като се позовава на 249 източника, в това число 169 на кирилица и 80 на латиница, включващи както основни научни трудове по проблемите, разглеждани в дисертационния труд, така и официални документи и интернет източници. Докторантката демонстрира познание по проблематиката.

4. Методика на изследването

Дисертацията на Наталия Цветанова - Чилингирова се откроява с коректно описание на изследователската методология. Концептуалните рамки на изследването е формиран от подхода на класическия и неокласическия реализъм. Той е допълнен от методът на теоретичния синтез; правно-исторически анализ; диалектико-логически синтез на обективни реалности, тенденции и процеси; исторически подход; сравнителен социологически анализ; сравнителен подход и др. Докторантката използва в допълнение и някои други изследователски методи. С оглед на поставените цели и задачи, считам, че изборът на констелация от подходи и методи за анализ е адекватно подбрана.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд на Наталия Цветанова - Чилингирова се състои от 217 страници. В тях се включват увод, пет глави, заключение и библиография.

Дисертацията очертава следната изследователска логика, като първа, втора и трета глави е посветени на основни теоретични въпроси, свързани със системата на международните отношения; със силата в тези отношения и разновидностите на силата. Четвърта и пета глава имат приложен характер като проследяват проявленията на разновидностите на силата във външната политика и дипломатията и функционалността им в началото на ХХІ в. По този начин дисертационния труд е дебалансиран в посока на описание на известни теоретични постановки за сметка на емпиричната част.

В **увода** коректно са формулирани основните рамкиращи компоненти на дисертационното изследване, а именно – актуалността на разработката, изследователският проблем, целта и задачите, авторската теза и работните хипотези. Формулирането на последните е особено значимо с оглед избраната тематика. Докторантката поставя граници на своето изследване като се стреми да се придържа към тях в изложението.

В **първа глава** на дисертационния труд Наталия Цветанова - Чилингирова поставя основите на своето изследване посредством дефиниране на основните теоретични въпроси, свързани с тематиката на системата на международните отношения. Тя се стреми да открие връзката между властта и политическата системата, изхождайки от концепцията на Гълб-райт. В обосновката ѝ са привлечени и други научни автори в изложението ракурс, което демонстрира познаване на спектъра на проблематиката. Тук, докторантката проследява зараждането, развитието и основните представители на основните теоретични направления в международните отношения – теорията на реализма, теорията на неореализма и теорията на либерализма. Специално внимание е отделено на дебатът в международните отношения между представителите на неореализма и неолиберализма. Наталия Цветанова показва добро познаване на материята. Като последен параграф на главата, докторантката поставя разглеждането на външна политика. Тя твърди, че „външната политика е една от двете разновидности на политическата активност, но за разлика от вътрешната тя е насочена към задоволяване и защита на външнополитическите интереси на държавата.“ (с.26) Ако приемем твърдението за вярно, то как заглавието на параграфа е отбелязано „**Външна политика и външнополитически процес в контекста на международните отношения**“ (с.26). Външната политика е инструмент на външнополитическия процес, който е взаимодействие, наречено международни отношения! Външната политика и външнополитическия процес са в ТЕКСТА на международните отношения! Те могат да бъдат в който и да е угоден контекст на друга социална сфера. Последващият извод е с проблематична формулировка. По-нататък, докторантката разглежда състоянието на световната политическа система през настоящия век, където представя своята интерпретация. Приемам удовлетворително последния извод.

Фокусът на **втора глава** е силата в международните отношения. В нея се извежда разбирането за силата от Античността до XX в. Историческа ретроспекция. Интерпретацията на докторантката в глава показва познания в областта. Още в самото начало на главата Наталия Цветанова твърди: „В различни етапи на историческото и духовното развитие, както и в различни фази на теориите за държавата се използват различни понятия за означаване на феномена сила. Разглеждани са властта, държавната власт, мощта. **Ето защо няма единно понятие за означаване на феномена власт в различните фази на историческото развитие. Но това не означава, че такъв феномен няма и той не е относително постоянна величина, присъстваща винаги в човешките общества.**“ (с.44). След периода на Ренесанса, тя прави извода, че „**когато се разглеждат теории за властта от XIX и XX век в период на развити модерни конституционни републики, държави с утвърдени демократични норми и управление, подчинено на разделението на властите, тези теории често възприемат властта като атрибут, като инструмент на органа, тялото, колектива, който управлява общността или народа.**“ (с.66). С оглед на заглавието на глава и първия параграф, питането е: за сила ли става въпрос или за власт? Едно са теориите за властта, съвсем друго е силата в теориите за международните отношения?! Това теоретично объркване по същество показва неяснота у докторантката по въпроса за властта и силата! Какви са съотнасянията? Различията? И най-накрая: силата власт ли е?

В **трета глава** третира меката сила като феномен в международните отношения. Първоначално се извежда теоретична рамка на анализа. Наталия Цветанова задълбочено и коректно поставя понятието за мека сила, обосновано от Най и Киохейн. Тя правилно отграничава двете главни функционални следствия от прилагането на меката сила: влиянието върху елитите и използването на тяхната интелектуална сила и несъмнения дълготраен ефект. Коректно са посочените и трите нейни основни източника. Адекватно е интерпретирана от докторантката прилагането на меката сила като инструмент на властта. Относно застъпеният въпрос за диалектиката на меката, твърдата и интелигентната сила, бихме могли да се съгласим като цяло с изведените от нея констатации.

В **четвърта глава** на дисертационното изследване на Наталия Цветанова се предлага анализ на взаимодействието на публичната дипломация и силата. Докторантката се спира на въпросите на мястото и ролята на меката сила в публичната дипломация и външната политика. Някои принципни теоретични бележки: първо, външната политика се прилага по два начина – чрез дипломация и чрез война; второ – публичната дипломация е „видимата част на айсберга“ на дипломацията – 10%. Тя е „финалната“ дипломация; трето - същностната дипломация е експерта, „невидима“, тайна – 90% на айсберга. В тези пропорции работи и меката сила... В главата има защитими и/или оспорими твърдения. Включително и чрез теориите, които докторантката представя в дисертационния труд. Например: „Международното право защитава общочовешки интереси, и поради това, държава, която води външна политика в проти-

воречие с него и интересите на международната общност, влиза в конфликт с общността. Международният ред съществува под условието силата да бъде подчинена на правото.“ (с.128). Наред с това докторантката демонстрира познания и интерпретативни умения. Изразявам съгласие с финалния извод на главата.

В **пета глава**, посветена на проявленията на меката и твърдата сила през настоящия век, Наталия Цветанова прави структуриран анализ на еднополярния (!) модел; /Несъществува явление във Вселената, характеризиращо се с еднополярност!!! – моя бележка!;/ на съотношението на силите по оста САЩ – Китай – Русия. Релевантно е разгледан въпросът за резултативността на меката сила като логично е обоснована транзицията от приобщаване към оспорване. Правилно докторанката посочва, че „**меката сила не успява да осигури дълготрайно сътрудничество и разбирателство между световните сили.**“ (с.163). Коректно е обхванат и въпросът за нейното приложение в контекста на други конфликтни точки по света. Приемам и анализа за кризата на институциите на конструктивизма, както и очертани след това изводи..

В **Заключението** е направено обобщение на проведеното изследване, както и основни изводи за получените резултати, допълнено е и със самооценка на приносите на дисертационния труд. От синтезираните изводи става ясно, че докторантката е постигнала поставената цел.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Наталия Цветанова е реализирала три научни публикации по темата на дисертационното изследване – два доклада от конференция и една статия. Личният принос на докторанта е 100%. Минималните национални изисквания са постигнати. Представените научни публикации са с научно-приложен и приложен характер и кореспондират с темата на дисертацията без да повтарят текстове от нея.

7. Автореферат

Авторефератът съдържа 32 страници и представя основните резултати, получени в дисертационния труд. Той отразява коректно съдържанието на дисертационния труд, основните изводи, приноси и тяхната апробация в научни списания и конференции. Авторефератът дава добра представа за изследването и получените резултати от него. Той отговаря на формалните изисквания за оформяне на автореферат на дисертационен труд.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Считам заглавието на дисертационния труд за „бунт“ срещу синтаксиса и смисъла. Категорично препоръчвам с подобно заглавие дисертационния труд да не излиза като публикация!

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд **съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговаря на всички изисквания** на

Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Дисертационният труд показва, че докторантката Наталия Красиминова Цветанова - Чилингирова *притежава* теоретични знания в професионално направление „Политически науки“ като *демонстрира* качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, давам своята *положителна оценка* за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и *предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Наталия Красиминова Цветанова - Чилингирова* в област на висше образование „3. Социални, стопански и правни науки“, професионално направление „3.3. Политически науки“ докторска програма „Политически науки“.

26.01. 2025 г.

Изготвил становището:

доц. д-р Йордан Дойков